

TEKST DO PREZENTACJI GMINY FRYSZTAK

Piękne wzgórza, rozległe doliny, górskie lasy, kręte strumyki, tajemnicze zbocza - tak rysuje się krajobraz gminy Frysztak. Każdego przyjezdnego wita brama frysztacka, a dalej na szczycie wzgórza wylania się urocza miejscowość - Frysztak. Gmina Frysztak - położona jest nad jednym z najbardziej malowniczych przełomów Wisłoka, zwanym Bramą Frysztacką. Jest to jedna ze 156 gmin województwa podkarpackiego. Zajmuje powierzchnię 9051 ha i leży w zachodniej części województwa w powiecie strzyżowskim.

Gminę Frysztak zamieszkuje prawie 11 tyś. mieszkańców. Obejmuje ona 14 sołectw: Cieszyna, Frysztak, Glinik Dolny, Glinik Górny, Glinik Średni, Gogołów, Huta Gogołowska, Kobyle, Lubla, Pułanki, Stępina, Chytrówka, Twierdza i Widacz.

HISTORIA I WSPÓŁCZESNOŚĆ

Najwcześniejsza udokumentowana wzmianka o Frysztaku pochodzi z 9 sierpnia 1374 roku, a dotyczy przekazania Frysztaka wraz z wsiami Kobyle i Glinik przez królową Elżbietę opatowi klasztoru Cystersów z Koprzywnicy. Dokument z 1374 roku wymienia Frysztak jako: "oppidum dictum Frienstat". W tym okresie nastąpił rozwój miasta i pojawili się przedstawiciele nowych specjalności rzemieślniczych oraz została założona parafia frysztacka. Miasto zlokalizowane było najpierw nad rzeką Wisłok, u stóp wzgórza i stanowiło centrum życia kupieckiego ze względu na przebiegający tam trakt handlowy z Rusi na Węgry. Po drugim najeździe Tatarów w XIV wieku zostało ono spalone. Mieszkańcy przenieśli się na wzgórze, miasto zostało obwarowane umocnieniami od czego wzięła nazwę wieś Twierdza. W 1429 roku klasztor sprzedał wójtostwo frysztackie Janowi Frysztackiemu, protoplaście rodu Frysztackich. Frysztaccy byli niezwykle operatywni, dzięki czemu miasto pręźnie się rozwijało. Nie trwało to jednak długo, gdyż w 1474 roku Frysztak został zniszczony i spalony przez Węgrów. W późniejszym okresie pozycja ekonomiczna znów wzrosła wraz ze wzrostem prestiżu i majątku Frysztackich. W XVII i XVIII wieku szczególnie trudna była sytuacja chłopów. Często dochodziło do rozruchów i niepokojów. W tym okresie przybyli do Frysztaka Żydzi, którzy początkowo zajmowali działkę na tyłach miasta. W 1805 roku w wyniku pożaru połowa miasta uległa zniszczeniu. Spaliły się domy na rynku i w dzielnicy żydowskiej zwanej "Piekłem". Najbogatsi mieszkańcy, szczególnie Żydzi wykupywali place w miasteczku i przystąpili do odbudowy miasteczka. Wybudowali pierwsze domy murowane. W XIX stuleciu występowały tragiczne w skutkach wydarzenia historyczne klęski żywiołowej, epidemie. W 1890 roku historia się powtórzyła i miasto znowu zostało zniszczone przez pożar. Spłonęła cała zachodnia pierzeja Rynku i dzielnica Żydowska. Pożar zniszczył również drewnianą synagogę, dom modlitwy, dom dla ubogich, Sąd oraz aptekę. Żydzi zamieszkali w Rynku, a katolicy na tyłach i bocznych ulicach. W centrum Rynku stała figura św. Floriana. W okresie galicyjskim miasteczko utrzymywało się z drobnego handlu, który pozostawał w gestii Żydów. W każdy czwartek odbywały się targi w mieście, a co dwa tygodnie wielki jarmark.

Współczesne życie gminy

Na terenie gminy Frysztak bazę wychowawczą - oświatową stanowią przedszkola, szkoły podstawowe oraz gimnazja. Placówki oświatowe są równomiernie rozmieszczone, choć zróżnicowane pod względem liczby uczniów. Należą do nich:

- Szkoła Podstawowa im. Józefa Wybickiego we Frysztaku,
- Przedszkole Publiczne we Frysztaku,
- Zespół Szkół w Gogołowie,
- Zespół Szkół w Stępinie,

- Zespół Szkół w Lubli,
- Szkoła Podstawowa w Cieszynie,

- Szkoła Podstawowa w Gliniku Górnym,
- Gimnazjum Publiczne we Frysztaku,
- Ośrodek Szkolno - Wychowawczy we Frysztaku.

Opieka zdrowotna i społeczna

Na terenie Gminy działają:

1. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "ESKULAP" Frysztak ul. Piętniewicza
2. Niepubliczny Zakład Opieki Pielęgniarsko - Położniczej Frysztak ul. Piętniewicza
3. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Przychodnia Zdrowia Frysztak ul. Rzeszowska
4. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "ESKULAP" w Gogołowie.
5. Punkt Lekarski w Stepinie.
6. Punkt Lekarski w Lubli.

Zadania pomocy społecznej prowadzi Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej we Frysztaku oraz Dom Pomocy Społecznej w Gliniku Dolnym.

KULTURA

W gminie Frysztak znajduje się wiele obiektów zabytkowych. W centrum Frysztaka znajduje się zabytkowy obiekt pochodzący prawdopodobnie z przełomu XVI i XVII wieku. Mieściła się w nim bożnica żydowska, piekarnia, porodówka, biblioteka oraz Urząd Gminy. Inny zabytek architektury to budynek z 1896 roku znajdujący się przy ulicy ks. W. Błajera. Reprezentuje on przykład budownictwa murowanego z końca XIX wieku naśladowując architekturę polskich dworów. Podobny obiekt znajduje się przy ulicy J. Wybickiego. Wybudowany w 1870 roku, a mieściła się w nim apteka. Przy placu św. Floriana usytuowana jest kamienica z XIX wieku. Jest to jeden z okazalszych budynków pod względem wystroju. Przez wiele lat mieścił się w tej kamienicy urząd pocztowy. Obecnie znajdują się tam mieszkania prywatne, bank i biura. W centrum Frysztaka stoi pomnik patrona strażaków św. Floriana. Postać ta wylewa wodę z niewielkiej czary, gasząc znajdujące się tuż obok płonące domy. We Frysztaku znajdują się podziemne lochy (przypuszczalnie z XV wieku). Od dawna krążyły legendy o istniejących w centralnej części miasta podziemiach. Ich istnienie jest faktem, pozostaje jedynie kwestia ich rozległości i położenia. Frysztak wielokrotnie ulegał zniszczeniu przez co nie zachowały się żadne stare plany, a obecna zabudowa nie pokrywa się z tą sprzed wieków dlatego ciekawym tematem jest odkrywanie starych podziemi. Do najstarszych, a zarazem najcenniejszych zabytków architektury sakralnej znajdujących się w gminie Frysztak należą kościoły znajdujące się we Frysztaku, Lubli i Gogołowie. Najokazalszy, choć najmłodszy spośród wymienionych jest Kościół pod wezwaniem "Narodzenia Najświętszej Marii Panny" we Frysztaku. Pochodzi on z 1927 roku. Inicjatorem budowy był proboszcz parafii frysztackiej ksiądz prałat Wojciech Błajer. Kościół jest murowany, trzynawowy o zwartej kubicznej bryle, a nad jego zabudową góruje pięćdziesięciometrowa cylindryczna wieża. Wnętrze Kościoła częściowo wypełnia wyposażenie pochodzące z pierwotnej drewnianej świątyni. We wsi Gogołów znajduje się zabytkowy Kościół Parafialny pod wezwaniem św. Katarzyny, wzniesiony w 1672 roku. Drewniany Kościółek posiada kamienne podmurowanie, pokryty dachem gontowym. Od strony wschodniej zlokalizowana jest wieża konstrukcji słupowej. Kościół pod wezwaniem św. Mikołaja w Lubli postawiony w połowie XV wieku. W 1795 został rozbudowany poprzez dostawienie wieży. Pomimo przekształceń zachował gotycki charakter. Wewnątrz Kościółka znajdują się unikalne ołtarze z początku XVIII wieku.

Świątynia należy do zabytków I klasy. Na obszarze gminy istnieją również inne relikty starego budownictwa. Są to kapliczki, młyny, wiatraki, dwory i parki podworskie. Najliczniej

występują kapliczki i figury przydrożne. Najciekawsze znajdują się w Twierdzy, Kobylu, Lubli /Bukowym Lesie/, Cieszynie oraz Stępinie. W miejscowości Kobyle znajduje się dwór wraz z otoczeniem z okresu 1922 - 1923 na miejscu starego. Z pierwotnego budynku zachowały się jedynie piwnice. Dwór otoczony jest parkiem. Na ziemi Frysztackiej znajdują się dwa częściowo zniszczone cmentarze żydowskie i jeden cmentarz grzebalny. Historia cmentarzy żydowskich wiąże się z dziejami "miasteczka". Przed wojną Frysztak licznie zamieszkiwany był przez Żydów. Jeden cmentarz znajduje się prawie w centrum Frysztaka, drugi położony jest na granicy wsi Twierdza i Glinika Dolnego. Cmentarz katolicki usytuowany jest w pobliżu kościoła. Założony został na przełomie XVIII i XIX wieku. Na baczność uwagę zasługuje obiekt dwudziestowiecznej architektury obronnej w Stępinie i Cieszynie. Jest to obiekt unikalny na skalę europejską. Po obu stronach rzeczki Stępinka znajduje się olbrzymi zespół żelbetonowych obiektów z okresu II wojny światowej. Przygotowany na jedną z kwater Hitlera. Najbardziej imponujący jest tunel o długości 464 m, szerokości 8 m i wysokości 5,5 m, w którym mieścił się pociąg sztabowy. Drugim co do wielkości jest obiekt techniczno - maszynowy mieszczący niegdyś elektrownię. "Maszynownia" połączona jest z tunelem kolejowym podziemnym przejściem, którym przekazywane były media. Kolejne to: 3 czynne i 2 bierne schrony bojowe które służyły ochronie i obronie obiektów głównych. W sierpniu 1941 roku kwaterę odwiedził Hitler z Mussolinim.

Gminny Ośrodek Kultury we Frysztaku dysponuje salą widowiskową ze sceną, salą baletową, pracownią plastyczną i fotograficzną, kostiumernią oraz klubem dla dzieci i młodzieży. Pracują w nim zespoły artystycznych, kluby i koła zainteresowań.

Gminna Biblioteka Publiczna wraz z filiami zgromadziła w ciągu 50 lat ponad 48 tys. tomów książek adresowanych do różnorodnej społeczności gminy. Biblioteka jest otwarta na każdy rodzaj działalności idącej w kierunku upowszechniania kultury. Wyposażone ostatnio w Kawiarenkę Internetową 5-cio stanowiskową. Gmina Frysztak jest organizatorem szeregu imprez, które mają na celu zaprezentowanie walorów gospodarczych oraz ukazanie rozwoju kulturalnego mieszkańców. Kalendarium imprez cyklicznych:

1. Rodzinny Turniej Tenisa Stołowego "Pro-Familia"- marzec
2. Targi Handlowe "WENTA"- maj
3. Dni Ziemi Frysztackiej- lipiec
4. Finał lata- wrzesień
5. Bożonarodzeniowe kołędowanie- grudzień.

TURYSTYKA

Malowniczość krajobrazu Frysztaka i okolic wynika z pięknych wzgórz i rozległych dolin Wisłoka oraz wiele znajdujących się tu rzek i strumyków. Okoliczne wzniesienia pokryte są w większości rozległymi połaciami lasów mieszanych. Wzgórza zapewniają znakomite widoki na uroczę, rozproszone w dolinach wioski, pola i łąki. Wyjątkowym miejscem jest Brama Frysztacka. Nazywany jest tak przełom Wisłoka w Cieszynie niedaleko Frysztaka. Dolina rzeki oddziela pasmo Klonowej Góry od pasma Jazowej. Obszar Bramy Frysztackiej jest częścią rezerwatu geologiczno - leśnego o nazwie "Herby". Drugim rezerwatem leżącym częściowo w gminie Frysztak jest rezerwat "Góra Chełm". Obejmuje on lasy otaczające Chełm, Bardo i niższe partie szczytowe w Stępinie. Ozdobą i atrakcją są skały piaskowe i kamieniolomy. Znajdujące się w Cieszynie, Stępinie i Kobylu. Z ich szczytów można oglądać piękno przyrody gminy Frysztak. Suma walorów estetycznych krajobrazu i bogactwo środowiska przyrodniczego zdecydowały o objęciu tego terenu ochroną rezerwatową. "Ziemia Frysztacka" częściowo leży w Czarnorzecko - Strzyżowskim Parku Krajobrazowego. Park obejmuje najcenniejsze pod względem przyrodniczym, krajobrazowym i kulturowym obszary

Pogórza Strzyżowskiego i Dynowskiego rozdzielonych doliną Wisłoka. Wykorzystanie walorów Parku jest możliwe dzięki udostępnieniu go do krajoznawczego zwiedzania w oparciu o sieć wyznaczonych szlaków turystycznych i punktów widokowych. Stwierdzono tu stanowiska kilku roślin umieszczonych na "Liście roślin wymierających i zagrożonych w Polsce". Bogaty jest także świat fauny dzięki licznie występującym kręgowcom i owadom. Środowisko Frysztaka i okolic cechuje czyste powietrze o czym świadczy występowanie porostów, które są bardzo wrażliwe na zanieczyszczenia. Ponadto ziemia obfituje w dość dużą ilość źródeł i mokradeł. Wiele źródeł jest wykorzystywanych w celu zaopatrzenia w wodę pitną a nawet do produkcji wody mineralnej. Liczne zbiorowiska leśne stanowią naturalną oczyszczalnię wody. Frysztak słynie z tradycji łowieckiej. Masywy leśne są ostoją zajęcy, dzików, jeleni, saren i bażantów. Ze względu na fakt, iż tereny Gminy Frysztak są niewątpliwie nadzwyczaj atrakcyjne położone, kuszą swoją naturalnością wielu turystów. Przez teren gminy Frysztak przebiega kilka szlaków turystycznych, zarówno pieszych jak i rowerowych. W większości są one łatwe do pokonania tak więc nawet dla mniej wprawnych amatorów turystyki nie powinny sprawić większych trudności, a na pewno dostarczą wiele miłych przeżyć i pozwolą poznać uroki okolic Frysztaka. Znajduje się tu także kilka punktów widokowych. Dla gości przygotowana jest zróżnicowana baza noclegowa i gastronomiczna, która obejmuje:

Baza noclegowa - Hotelik " New Jubilatka" położony w centrum Frysztaka przy pl. św. Floriana, posiadający 2, 3 i 4 osobowe pokoje z pełnym węzłem sanitarnym.

- GOSiR Frysztak - obiekt z 45 całonoclegowymi miejscami noclegowymi, w pokojach 2 i 4 osobowych, łazienki wspólne

- Szkoła Podstawowa we Frysztaku dysponuje obiektem z 25 miejscami noclegowymi, pokoje 2, 4, 5-cio osobowe, z prysznicem w pokoju.

- Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy we Frysztaku w okresie wakacyjnym dysponuje 120 miejscami noclegowymi.

- Turystyczna baza noclegowa w Chytrówce dysponująca 30 miejscami z możliwością skorzystania z przygotowanego miejsca na ognisko.

- Pola namiotowe zlokalizowane są w miejscowościach: Stępina, Lubla, Chytrówka, Frysztak.

- Gospodarstwa agroturystyczne, znajdujące się w miejscowościach Cieszyna, Huta Gogołowska, Frysztak, Lubla i Stępina.

Baza gastronomiczna

- Bar „Majkax" w Twierdzy,

- Bar " Ocean" w Twierdzy,

- Restauracja "Floriańska" we Frysztaku.

Na terenie Gminy działa Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji. Dysponuje znaczną powierzchnią rekreacyjno - sportową i stanowi doskonale miejsce do organizacji zgrupowań sportowo - szkoleniowych, kolonii, obozów, kursów, wycieczek, rajdów oraz indywidualnego wypoczynku. Do dyspozycji korzystających GOSiR proponuje:

·saunę i salę wykładową wyposażoną w sprzęt audio - video,

·salę gimnastyczną 12 x 12 m wyposażoną w stoły do tenisa stołowego, szatnie i natryski,

·boisko sportowe do piłki nożnej 98 x 60 m z widownią na około 1500 miejsc,

·boisko do gier małych, asfaltowy kort tenisowy, bieżnię żużlową 100 m, skocznie do skoku w dal, itp.,

·plac zabaw dla dzieci z huśtawkami, miejscem na ogniska, parkingiem niestrzeżonym,

·zespół basenów odkrytych w skład którego wchodzi: basen sportowy, rekreacyjny i brodzik z biczami wodnymi i urządzeniami do masażu oraz zjeżdżalnia dla dzieci.

Ponadto bazą sportową dysponuje Szkoła Podstawowa i Specjalny Ośrodek Szkolno - Wychowawczy we Frysztaku, które posiadają sale gimnastyczne 15 x 30 m z pełnym wyposażeniem do prowadzenia rozgrywek i zgrupowań.

GOSPODARKA

Gmina Frysztak otwarta jest na inwestowanie we wszystkie dziedziny działalności gospodarczej, które gwarantują uzyskanie zysku i stworzenie nowych miejsc pracy dla mieszkańców. Główne kierunki inwestowania to: tworzenie grup producenckich w rolnictwie, przetwórstwo rolnicze, rozbudowa infrastruktury około turystycznej i rekreacyjnej, rozwój usług. Infrastruktura w Gminie w ostatnich latach uległa znaczącej poprawie. Ponad 80 % gospodarstw domowych podłączonych jest do sieci wodociągów wiejskich, są to przede wszystkim wodociągi grawitacyjne. Część mieszkańców korzysta również z wodociągów lokalnych za pomocą hydroforów lub pomp głębinowych. W 2000 roku zakończono budowę oczyszczalni ścieków typu "Hydrovit". Równocześnie rozpoczęto budowę kanalizacji sanitarnej grawitacyjno - pompowej, która jest obecnie wdrażana w kolejnych miejscowościach. Wszystkie z 14 sołectw gminy Frysztak są zgazyfikowane. Sieć gazowa obejmuje ponad 90% gospodarstw domowych, zakładów i instytucji Gminy. Również sieć telekomunikacyjna i pocztowa obejmuje wszystkie sołectwa gminy. Ponadto zainstalowane są przekaźniki telekomunikacji komórkowej Centertel, Era-Gsm, Plus-Gsm, pokrywają one swoim

zasięgiem prawie całą gminę. Przez teren gminy przebiegają drogi wojewódzkie, powiatowe oraz gminne. Ponadto przez gminę przebiega jednotorowa linia kolejowa Rzeszów - Jasło z przystankiem kolejowym we wsi Twierdza. Gmina Frysztak w porównaniu z innymi regionami kraju ma dobrze zachowane środowisko przyrodnicze. Gmina posiada wysypisko śmieci komunalnych, zorganizowana jest zbiórka odpadów komunalnych jak również prowadzona jest selektywna zbiórka śmieci. Atutem gminy jest niski poziom skażenia środowiska naturalnego, co stwarza duże możliwości produkcji ekologicznej w rolnictwie. Produkty takie poszukiwane są na rynkach krajowych i zagranicznych. Teren górzisty utrudnia prowadzenie działalności rolniczej i ogranicza wybór kierunków produkcji determinując ich użytkowanie w postaci łąk, pastwisk i lasów.

Strategia Rozwoju Gminy zakłada:

- Podniesienie poziomu życia społeczności lokalnej.
- Rozwój infrastruktury technicznej gminy, stwarzającej korzystniejsze warunki życia mieszkańców i ewentualnych inwestorów.
- Rozwój agroturystyki i turystyki weekendowej.
- Powstanie nowych zakładów przetwórczych wykorzystujących miejscowe surowce.
- Utworzenie grup producencko - marketingowych.
- Nawiązanie stałej współpracy pomiędzy grupami producencko - marketingowymi a zakładami przetwórczymi, na bazie wytworów miejscowego rolnictwa.
- Powstanie instytucji wspierających rozwój społeczny i gospodarczy gminy.
- Pozyskanie środków unijnych w celu realizowania programów pomocowych.

Frysztak pozostaje gminą wiejską, jednak działania skierowane są w kierunku dostosowania rolnictwa do standardów europejskich i rozwijania przemysłu agroturystycznego oraz ustabilizowania sytuacji ekonomicznej i wyposażenia w wymagane urządzenia i sieci infrastruktury technicznej. Społeczność gminy przyciąga gościnnością, a gmina unikatowymi zabytkami i wspaniałymi krajobrazami.